

PRIKAZI

Carl-Ulrik Schierup, Aleksandra Ålund

WILL THEY STILL BE DANCING?

University of Umca, Sweden, 1987.

Evropska migracija radne snage s Juga na Sjever dosegla je točku zrelosti. To se može zaključiti i po karakteru današnjih studija o tom fenomenu. Nekada, šezdesetih i sedamdesetih godina, u studijama o migrantima prevladavala je ekonomska analiza. Danas se imigrantske grupe iz mediteranskih zemalja proučavaju ne samo kao kontingenti radne snage, već kao etničke manjine s bogatom kulturnom pozadinom. Istraživače sada više zanima kako su te grupe sačuvale svoje izvorne kulturne simbole i društvene rituale, uviđajući njihovu veliku važnost u cilju preživljavanja u modernim evropskim društvima.

»Plešu li još uvijek?« pitaju autori iz Švedske Carl-Ulrik Schierup i Aleksandra Ålund u svojoj knjizi *Will They Still Be Dancing? Integration and Ethnic Transformation Among Yugoslav Immigrants in Scandinavia*. U pitanju su dvije etničke grupe na dva mjesta, obje porijeklom iz Jugoslavije: Vlasi i Makedonci u Danskoj i Švedskoj. To su sada marginalne grupe u oba skandinavská društva, budući da ih je tako odredilo tržište radne snage, kao i društvena diskriminacija od strane domaćeg stanovništva. Zbog toga očuvanje njihova tradicionalnog kulturnog identiteta predstavlja osnovu za izgradnju njihovih autonomnih organizacija. Autori polemiziraju s drugim autorima koji smatraju da je etnička potkultura samo reakcija na društvenu izoliranost etničke grupe.

Oni je, dapače, smatraju aktivnim činiocem u društvenoj integraciji — ali, ovaj put, ne na principu uniformnosti i konformizma, koji traže odbacivanje tradicionalnih kultura i prihvaćanje jedne dominantne kulture, već na principu kulturnog pluralizma.

S tim u vezi, Schierup i Ålund kritički govore o asimilacionističkoj orijentaciji glavnine istraživanja migranata, bila ova istraživanja »liberalna« ili pak »marksistička«. Suprotno tome, oba autora naglašavaju važnost koju ima »interna integracija« etničkih zajednica u procesu njihove integracije u društvo. Radi se o jednom dinamičnom procesu, u kojem etnička potkultura više nije identična izvornoj i tradicionalnoj kulturi iz koje imigranti dolaze, ali ne pokazuje ni težnju k asimilacijskoj integraciji u društvo.

U prvom dijelu knjige pažljivo i temeljito su analizirana emigrantska područja iz kojih dolaze makedonski i vlaški imigranti; Vlasi iz sjeveroistočne Srbije i Makedonci iz sjeverozapadne Makedonije. Opisujući historijsku i ekonomsku pozadinu, autori posebno iscrpno analiziraju izvorne kulturne simbole i vjerovanja koja su preživjela i predstavljaju podlogu iz koje imigranti crpu pojmove o životu kako bi osmislili ono što se s njima događa u novim uvjetima, uvjetima etničke transformacije u Skandinaviji. Tako su preživjeli i »vampiri« i ostali simboli te obrasci ponašanja koji važe za žene i muškarce, stariju i mlađu generaciju te shvaćanje strane okoline. Ostao je i »san« o uspjehu, koji uključuje idealan povratak u domovinu jednog dana. Naravno, simboli i standardi kolektivnog života u novim uvjetima su više racionalizirani — ispitanici su

svjesni svoje životne situacije i realnih izgleda koje imaju — ali takvo kulturno formiranje predstavlja »reakciju na anonimnost masovnog društva te atomizaciju i ekskluzivnost javnih prostora« u skandinavskim društvima (str. 151).

U idućim poglavljima autori posebno analiziraju dva fenomena: položaj žena kod Vlaha i odnose među generacijama kod Makedonaca. Razlozi za takvu analizu vrlo su zanimljivi i opravdani. Naime, kod Vlaha su tradicionalno žene imale i imaju velik ugled, dok je kod Makedonaca podjela socijalnog prostora izrazito patrijarhalna. Iz toga slijede paradoksi. Vlaška žena ne može svoj relativno visok ugled u etničkoj zajednici prenijeti u javno društvo, jer kao tradicionalna, »etnička« žena kotira vrlo nisko na društvenoj ljestvici. Kod makedonskih imigranata to nije slučaj: tu patrijarhalnost opada samo u intergeneracijskom slijedu.

U posljednjem dijelu knjige autori opisuju i objašnjavaju ishode vanjskih i unutrašnjih činilaca »etničke transformacije«. Stvoreno je nešto »treće«, ni samoizolirana ni asimilirana grupa, već jedna ambivalentna pojava. I kod Vlaha i kod Makedonaca prevladava dilema »ostati ili vratiti se«, koja je toliko duboka da je i njihova kolektivna strategija postala dvostruka. To se izražava tako što druga generacija u obje grupe počinje računati na individualnu karijeru s kojom bi dosegla status u skandinavskom društvu, dok u prvoj generaciji povratak u domovinu ostaje orijentacijska točka. Na osnovu takvog podvajanja perspektiva, nastaju i napetosti unutar obiju zajednica. Najveća napetost se osjeća između kćeri i roditelja, budući da kćerkama međugeneracijsko podvajanje ne znači samo sukob između kolektivizma

starijih i individualizma mladih, već i odbijanje patrijarhalnog autoriteta čiji su nosioci otac i majka, ali i sadašnji ili budući suprug (str. 242). Kćerkama nisu strane ni ideje feminističkog pokreta: posebne ženske organizacije su već osnovane i unutar imigrantskih zajednica.

U takvim okolnostima rađa se »etnička javnost«, politički embrion kroz koji se kanalizira društvena energija imigrantskih zajednica. To znači, da druga generacija ne odbacuje svoje porijeklo, odnosno etničku pripadnost, već ga želi uskladiti sa svojim potrebama, kao kolektivni oslonac individualnih težnji. Mladi useljenici su iz istog razloga prijemčivi za ultramoderne pokušaje obnavljanja kolektivnog identiteta koji susreću u raznim alternativnim pokretima. Etnička mladež pak želi sobom ponijeti i kulturnu simboliku iz miljea svojih roditelja. Tako i autori ove studije izražavaju jednu optimističnu poantu, citirajući Sergeja Đagileva, osnivača ruskog baleta, koji je u razgovoru s Igorom Stravinskim rekao: »Avangarda mora biti izgrađena na tradiciji, a ne na njezinu gubitku«. U ovom kontekstu to znači, da će mladi Makedonci i Vlasi »i dalje plesati«, poput svojim prethodnika, ovaj put u svrhu kreativnog suprotstavljanja društvu čije dominantne strukture melju društvo i otuđuju čovjeka od čovjeka.

Ova knjiga stoji na najvišoj razini one znanstvene produkcije koja govori o »kulturnom pluralizmu« kao o jednom licu najavljujuće epohe »postmoderne«. Ali ona jasno izražava i sumnju u ishod, ukoliko kulturne težnje ne budu zasnovane na strukturalnoj asimilaciji useljeničkih grupa u odnosu na evropska društva, tj. ukoliko radne mogućnosti, politička prava i šanse za obrazovanjem

useljnika ne budu izjednačeni s domaćim stanovništvom. Ipak, jedno ostaje jasno: kulturna različitost može i mora biti osnova slobode i jednakosti. Obratno, sistemi ekonomske i političke dominacije zahtijevaju nejednakost u društvu i asimilaciju kultura. To ova knjiga pokazuje krajnje uvjerljivom argumentacijom.

Vjeran Katunarić

RUDI SUPEK

GRAD PO MJERI ČOVJEKA

Naprijed, Zagreb, 1987.

Proces urbanizacije aktualan je danas više no ikad. Nažalost, sve češći imperativ kvantiteta dovodi do gradnje spavaonica i »krletki« u kojima čovjek neće živjeti nego »stanovati«. Kada su naši stari gradili za sebe, prije gradnje stavljali su četiri kamena na mjesta gdje je trebala stajati kuća. Ako se nakon dan-dva ispod kamenja nisu nastanile životinje, nije ni čovjek gradio na tom mjestu, jer ako ne mogu one tu živjeti, kako može ČOVJEK. Danas toga više nema. Štaviše, čovjeku se oduzima i taj posebni životni prostor, smješta ga se u montažne betonske blokove i tako mu se daje »mogućnost« da egzistira.

Neposredni poticaj za ovu knjigu bio je sam pojam »grad po mjeri čovjeka«, koji se pojavio na urbanističkoj konferenciji o planiranju naselja Mišeluk kod Novog Sada, održanoj 1980. g. Budući da konferencija nije rasvijetlila što bi se pod tim pojmom podrazumijevalo, dr Rudi Supek nastoji da odgovori na taj izazov. Autor knjigom osvjetljava probleme suvremenog urbanizma vezane uz socijalnu integraciju pojedinca u društvenu

zajednicu. Na samom početku knjige autor nam skreće pažnju na dva bitna pojma — pojam stanovanja i pojam prebivanja. Preko kulturno-antropološkog pristupa želi se predočiti razlika između tih pojmova. Do kada je čovjek prebivao u svom domu i kada je počeo stanovati, teško je odrediti, jer stanovanje ne znači iščekavanje prebivanja. Ako je čovjek po prirodi litalica i čovjek od akcije, tada se on može osloboditi prostorne vezanosti i skučenosti, ali samo uz cijenu skupe tehnologije koja ga čini zavisnim i koja je negacija njegove slobode. »Što znači sloboda, ako se vi okrećete kao kuglica u lutrijskom bubnju i ne slutite u kojem ćete se preincu zaustaviti?« (str. 17.)

Stvaranje i razaranje kroz povijest, od nomadskog života do industrijalizacije i otuđenosti, imalo je znatan odraz na čovjeka. Širenje gradova i industrije dovelo je do urbanizacije i sve većeg razaranja i uništavanja prirode, koje danas ne zna za granicu. Na primjeru »kraha« New Yorka autor nastoji pokazati sav »sjaj i bijedu velegrada«. On kaže: »Grad koji kao stvaralački čin ispunja čovjeka osjećajem moći i ponosa, ali koji ga svojim dimenzijama ujedno prerasta i čini sićušnim, izgubljenim. Grad koji osvaja, ali prignječuje« (str. 47.) Drugi primjer koji autor navodi jesu »Tornjevi tjeskobe u Parizu« koji su trebali donijeti »novo umijeće života«, a donijeli su suprotne efekte — od usamljenosti i psihosomatskih neugoda do pojačanih poteškoća u društvenim odnosima.

Sve su to znakovi ovog vremena koji ukazuju da je potrebno ukrotiti megalomanske težnje ka gigantizmu i vratiti se na početak. I to onaj početak koji čovjeka vraća ljudskost, gradu dušu, prirodi život. Takvim humanističkim idejama bavili su se